

Jernej Kovač

Pomen vključevanja staršev v vzgojno-izobraževalni proces šole

Strokovni članek
UDK 37.064.1

POVZETEK

Odnos med šolo in starši predstavlja enega ključnih dejavnikov, od katerega je odvisen otrokov vzgojno-izobraževalni uspeh. Zato so v prispevku prikazana nekatera znanstvena spoznanja, ki obravnavajo problematiko odnosa med šolo (učitelji) in starši. Predvsem smo želeli prikazati, da je za učenčev optimalni vzgojno-izobraževalni uspeh potrebno partnersko sodelovanje šole in staršev, ki temelji na zaupanju, medsebojnem spoštovanju, upoštevanju drug drugega, upoštevanju individualnosti in oblik sodelovanja, v katerih lahko starši aktivno sodelujejo s šolo. V nadaljevanju predstavljamo dejavnike, ki negativno in pozitivno vplivajo na odnose med šolo in starši, na koncu prispevka pa še načrte za izboljšanje odnosa med starši in šolo, ki temeljijo predvsem na stalni podpori učiteljem s strokovnimi izpopolnjevanji in drugimi oblikami izobraževanja.

Ključne besede: šola, starši, učenci, partnersko sodelovanje, vključevanje staršev, vzgojno-izobraževalni uspeh, vzajemni odnos, vloge, izobraževanje učiteljev

The importance of including parents in the educational process

ABSTRACT

The relationship between schools and parents is one of the key factors for the educational success of a child. Thus some scientific statements that deal with problems in the relationship between school (teachers) and parents are shown in the article. This is the main reason we wanted to show the importance of cooperation between schools and parents, which is based on trust, mutual respect, consideration of one another, consideration of individuality and forms of cooperation. It is an opportunity for parents to actively cooperate with schools. Later in the article we describe the negative and positive factors that can influence the relationship between schools and parents. The end of the article describes plans for improving the relationship between schools and parents, which are based on constant support of teachers, professional training and other forms of education.

Key words: school, parents, inclusion of parents, educational success, mutual relationship, roles, training teachers

Uvod

Že v preteklosti so nekateri avtorji (npr. Lawrence Lightfoot, 1978) prišli do spoznanja, da v vzgojno-izobraževalnem procesu učenca obstajajo določene pomanjkljivosti v odnosu med šolo in starši. Te pomanjkljivosti so se pojavljale predvsem zaradi različnih vlog šole in staršev. Saj je šola v preteklosti pogostokrat potiskala starše v vlogo "klientov", zato je zaradi svoje avtoritarne vloge prevzemala večinoma samostojno vlogo v šolskem vzgojno-izobraževalnem procesu učencev. Toda šola se je sčasoma vedno bolj začela zavedati pomembnosti vključevanja in sodelovanja staršev v vzgojno-izobraževalnem procesu šole (Hobbs idr., 1984). Saj številne raziskave dokazujejo, da vključevanje staršev v šolanje koristno vpliva na šolski uspeh učenca (npr. Chavkin, 1993; Eccles in Harold, 1993; Epstein idr., 2002; Bergamo, 2008; Henderson in Berla, 1994; Sar in Wulff, 2003). V šolah, kjer so uspeli na primeren način vključiti starše, so se učenci na to odzvali z višjo motivacijo, večjo pripravljenostjo za učenje in boljšimi ocenami (Dornbusch in Ritter, 1988). Prav tako so bili bolj pozorni, imeli so manj vedenjskih težav in na splošno bolj pozitiven odnos do šole in učiteljev (Henderson in Mapp, 2002). Zato nekatere ameriške študije (npr. Epstein, 1989) dokazujejo, da so dobro zastavljeni programi za vključevanje staršev za doseganje uspeha otrok prav tako pomembni kot socialni dejavniki (rasa, socialno okolje, družinsko okolje).

Zato v današnjem času skoraj zagotovo nihče več ne dvomi, da sodelovanje med šolo in starši predstavlja pomemben dejavnik v ureditvi sodobne šole. Zaradi slednjega vsesplošno znanega dejstva je postalo sodelovanje med šolo in starši v Sloveniji deloma uzakonjeno, vendar se kljub temu v pedagoško-psiholoških strokovnih krogih pogostokrat zastavlja vprašanje, kakšna je kakovost sodelovanja teh dveh partnerjev. Zato vprašanje odnosa med šolo in starši tudi pri nas v Sloveniji postaja vedno bolj aktualno, saj se je do sedaj predvsem poudarjal odnos med učiteljem in učencem. Predvsem pa se zastavlja vprašanje, koliko šola ustvarja klimo možnosti in želja za vključevanje staršev (varno, toplo, domačo, sprejemajočo in odprto klimo za različna mnenja staršev).

Vzajemni odnos in vloge znotraj vzgojno-izobraževalnega procesa med šolo, starši in učenci

V medsebojnem odnosu med šolo, starši in učenci ne vlada linearna vzročnost, ampak medsebojna krožna interaktivna vzročnost. Vzrok in učinek v tej perspektivi razumemo kot vzajemni krožni učinek. To pomeni, da vsi trije udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa drug na drugega vplivajo, se medsebojno oblikujejo, pogojujejo in so drug od drugega odvisni. Iz tega sledi, da je uspeh vsakega izmed udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa odvisen od uspešnosti interakcije in medosebne povezave med šolo, starši in učenci. Pri vzgoji in izobraževanju zato ni mogoče prezreti niti vloge šole niti vloge staršev in učencev. In težko je oceniti, kateri dejavnik je bolj ali manj pomemben.

Zato je potrebno doseči partnerstvo med vsemi tremi udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa, kjer gre za medsebojno spoštovanje, upoštevanje individualnosti, upoštevanje drug drugega, iskanje novih načinov sodelovanja. Partnersko sodelovanje pomeni, da so vloge dopolnjujoče, da imajo vsi sodelujoči v vzgojno-izobraževalnem procesu skupne cilje, ki so usmerjeni v pomoč učencu. Zagotovo je tudi pomembno, da so znotraj tega trikotnika šole, staršev in učencev prisotne razmejitve, ki pomagajo doseči, opredeliti in določiti meje. To pomeni, da mora šola na področju učenja, poučevanja in profesionalnega dela postavljati jasne meje, ki poudarijo vlogo in odgovornost šole. Za starše pa je predvsem bistveno, da poleg svoje primarne vloge v družini razumejo, da vloga staršev vsebuje tudi vključenost v šolanje svojih otrok in da vključenost v šolanje predstavlja del starševstva (Cvetek in Erzar, 2006). Vloga otrok je, ubogati, biti radoveden, se učiti, slediti in posnemati odrasle (starše in učitelje) v njihovih vedenjskih, mišljenjskih in čutenjskih modelih (Bradshaw, 1996). Iz tega sledi, da mora vsak posameznik znotraj tega pedagoškega trikotnika prevzeti svoj del vloge in odgovornosti. Tako sta šola in dom v partnerskem odnosu soodgovorna za otrokov razvoj in napredek v vzgojno-izobraževalnem procesu.

Vloga šole pri vključevanju staršev v vzgojno-izobraževalni proces

Naša šolska zakonodaja je opredeljena na osnovi splošnega teoretičnega okvira in pravne podlage, ki ju predstavlja Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju, kjer so predstavljene splošne podlage šolske zakonodaje. Med osnovnimi načeli se posebej poudarja tudi sodelovanje med šolo in starši. Zato je lahko eden izmed osnovnih kriterijev kakovostne šole vprašanje Kako starši razumejo svojo vlogo pri šolanju svojih otrok in kakšne so oblike vključevanja (pogovori, srečanja, predavanja o vlogi staršev)?

Kateri od pristopov pri vzpostavljanju odnosov med šolo in starši je prevladujoč v sklopu neke šole, je odvisno tudi od prevladujoče kulture poučevanja v sklopu te šole in od prevladujočih izobraževalnih prepričanj in stališč učiteljev. Kakovost sodelovanja pa je odvisna od znanja in spretnosti učiteljev ter tudi od pričakovanj, stališč in izkušenj staršev (Šteh, 2008). Zato zagotovo na kakovost tega odnosa vplivajo tudi izkušnje staršev s šolo in učiteljev iz časa njihovega šolanja. Zato lahko negativne izkušnje iz njihovega šolanja predstavljajo veliko oviro, ki se je starši pogostokrat niti ne zavedajo.

Težavo v odnosu med šolo in starši pa lahko predstavlja tudi šola, ki se ne približa družinam; ima neprijazno šolsko osebo in s tem ustvarja neprijetno šolsko klimo, ki zavira sodelovanje med šolo in starši (Reyes, Scribner in Paredes Scribner, 1999). V takšnem odnosu je partnerstvo med šolo in starši veliko težje, saj nobeden nima skupnih prepričanj o vlogi šole, družine in učiteljev pri izobraževanju in socializaciji, skupnega kulturnega in socialno-ekonomskega ozadja, skupnih izobrazbenih ali osebnih izkušenj in skupnega jezika, v katerem bi se pogovorili o težavah (Jacobson, 2003). Pogosto tudi šolsko osebo ni odprto za vključevanje staršev v

vzgojno-izobraževalni proces. Starši se pritožujejo nad tem, da je vključevanje staršev včasih zamišljeno tako, da samo izvršujejo navodila učiteljev, ne pa tudi soodločajo; odnose označujejo za prazne, umetne, nepomembne ali neprimerne, večinoma zamišljene tako, da učitelji govorijo, starši pa poslušajo (npr. Eccles in Harold, 1993). S takim odnosom šola pogostokrat nehote začne v starših vzbujati občutek, da staršem ni potrebno biti vključen v šolanje, saj je za to delegirana šola (Ritter, Mont Reynaud in Dornbusch, 1993).

Šola mora biti usmerjena na motiviranost staršev za »prepleten« pogled na dom in šolo, pri katerem starši razumejo, da imajo skupaj s šolo bistveno vlogo pri izobraževanju. V tem pogledu starši spremljajo, se zanimajo in nadzorujejo otrokov napredek. Gre za partnerski model odnosov med šolo in starši (Cvetek in Erzar, 2006). Za doseg tovrstnega cilja je zelo pomemben že prvi vtis, ki ga starši dobijo ob stavbi in okolici šole, šolski klimi, skrbi za red, aktivnosti šole in povratnih informacijah (Ballen in Moles, 1994). Predvsem pa je pomembno, da šola že na uvodnih srečanjih (informativni dnevi, prvi roditeljski sestanki ...) poudari pomembnost stalne komunikacije med starši in učitelji (Deslandes in Bertrand, 2005). To pomeni, da bo šola skozi celotno šolsko leto obveščala starše o vseh šolskih aktivnostih in napredku otroka (Kopas Vukašinović, 2005). Prav tako je lahko pri starših ob vstopu njihovih otrok prisoten strah o prilagoditvi njihovega otroka, morebitnem zavračanju njihovega otroka s strani drugih otrok in da njihov otrok ne bo deležen ustrezne pozornosti s strani učitelja. Zato lahko ustrezen začetni medsebojni odnos med učiteljem in starši ta strah bistveno zmanjša in pozitivno vpliva tako na starše kot na otroka (Kopas Vukašinović in Lazarevič, 2007). Tako bodo starši že na začetku spoznali, da so pomembni soudeleženci v vzgojno-izobraževalnem procesu njihovega otroka.

Pogostokrat se dogaja, da prihaja do velike raznolikosti učencev po vedenjskih, mišljenjskih in čutenjskih lastnostih, to pa lahko poveča težavnost partnerstva med šolo in starši. Zato je pomembno, da se šola predvsem osredotoča na individualizirane stike učiteljev s starši, npr. učitelji lahko govorijo s starši glede domačega dela, spominjajo starše, naj spodbujajo svoje otroke pri določenem šolskem delu in podobno (Deslandes in Bertrand, 2005). Šola se mora zavedati želja in potreb staršev, ki jih izrazijo na skupnih srečanjih, ter jih upoštevati, proučiti ter morda tudi nekoliko transformirati svoje pristope pri vključevanju staršev v vzgojno-izobraževalni proces (Grazia Bergamo, 2008).

Učinkovito partnerstvo torej predvsem zahteva, da šole starše sprejemajo kot partnerje v vzgojno-izobraževalnem postopku in ustvarjajo okolje, v katerem se spodbuja in podpira sodelovanje za uspešnost učencev. Epstein in drugi (2002) so ustvarili okvir petih vrst vpletenosti, s katerimi šole lažje organizirajo dejanja v zvezi s pomembnimi cilji učenja: starševstvo, v katerem vse družine lažje razumejo razvoj otroka in ustvarijo domače okolje, ki podpira otroke kot učence; ustvarjanje komunikacije in vodenje učinkovite obojestranske komunikacije o šolskih programih in napredku otroka; prostovoljstvo in organiziranje pomoči ter podpore za šolske programe in učne dejavnosti; učenje doma – skrb za informacije ter ideje, kako lahko družine pomagajo učencem doma z domačimi nalogami in odločitvami ter

dejavnostmi glede učenja; odločanje – vključevanje staršev v odločitve šol in razvoj starševskih vodij.

Predvsem pa se je pomembno zavedati, da je za vzpostavitev kakovostnih odnosov med šolo in starši potreben čas, ki v starših vzbudi občutek varnosti, zaupanja, spoštovanja in učinkovite komunikacije (Henderson, Mapp, Johnson in Davies, 2007; Kontoniemi, 2007).

Načrti za izboljšanje sodelovanja med šolo in starši

Sodelovanje med starši in šolo naj postane integralna sestavina izobraževalnih dokumentov in programov, kjer bodo jasno določene oblike vključevanja staršev v vzgojno-izobraževalni proces šole. Predvsem je pomembno, da se poleg formalnih oblik sodelovanja, kot so npr. govorilne ure, prisotne tudi druge oblike vključevanja, kot so npr. sodelovanje pri pouku, interesnih dejavnostih, pri skupnem postavljanju ciljev učenca ...).

Vendar pa se je potrebno zavedati, da sodelovanje šole s starši ne sme biti zgolj formalna zadeva, kot del določene obveznosti, pač pa mora vsak učitelj v sebi začutiti potrebo po tovrstnem sodelovanju. Saj bo tako postal učiteljev odnos do staršev bolj pristen in oseben, to pa bodo začutili tudi starši, ki se bodo lažje vključili v vzgojno-izobraževalni proces otroka.

Šolski proces, ki pospešuje sodelovanje med šolo in starši, morda zahteva tudi določene spremembe v izobraževanju učiteljev. Nekatere raziskave (Cvetek in Erzar, 2006) kažejo, da naj bi izobraževanje bolj poudarjalo okrepitev zavesti, da sta delo s starši in pravilno vključevanje staršev v šolo sestavni del strokovnega dela učitelja in šole in da naj bi se nudilo učiteljem primerno znanje o tem, kako primerno vključiti starše. To znanje naj bi se predvsem še bolj kot do zdaj osredotočalo na poznavanje čustvene dinamike družine in vloge otroka v tej dinamiki. S tem strokovnim znanjem bi učitelj lažje začutil dinamiko v družini in to bi mu pomagalo pri vzpostavljanju odnosov s starši. Iz tega razloga je potrebno sodelovanje šole in staršev razumeti kot integralni del šolske politike, ki temelji na izobraževanju učiteljev za vključevanje staršev v vzgojno-izobraževalni proces.

V tujini imajo organizirane tako imenovane programe treninga, ki vzpostavijo stik s starši (Hiatt Michael, 2001; Shartrand, Weiss, Kreider in Lopez, 1997). Osnovna naloga teh treningov je pomoč pri vzpostavljanju komunikacije med starši in šolo, predvsem pri tistih učencih, kjer gre za vzgojno-učne težave in se starši zaradi različnih razlogov ne vključujejo v šolo. V našem šolskem sistemu to nalogo v določenem obsegu opravljajo svetovalni delavci (psihologi, pedagogi), ki opravljajo razgovore tudi s starši. Iz praktičnih izkušenj lahko povemo, da je včasih prisotno preslabo sodelovanje med učitelji in svetovalnimi delavci, to pa posledično negativno vpliva na odnos med šolo in starši. Zato je potrebno okrepiti sodelovanje in povratne informacije med svetovalnimi delavci in učitelji.

Prav tako bi bilo morda smiselno v šole uvesti supervizijo, ki bi lahko postala obvezna sestavina vzgojno-izobraževalnega procesa šole, kjer bi supervizor s

svojim strokovnim znanjem ugotovil pristope, ki jih učitelji uporabljajo v odnosu do staršev in učencev, ter jih ustrezno evalviraj (Gisbers in Henderson, 2006). Osnovni namen supervizije pa je zagotovo, da učitelj spozna in razume samega sebe in svoje ravnanje ter da to ozaveščenost, uvid povezuje tudi s svojim strokovnim področjem, ki ga zajema tudi medsebojni odnos učiteljev in staršev.

Sklep

Iz prispevka je razvidno, da je vzgojno-izobraževalna uspešnost učenca v veliki meri odvisna od kakovosti sodelovanja med šolo oziroma učitelji. Zato lahko rečemo, da je sodelovanje med šolo (učitelji) in starši eden izmed osnovnih kriterijev kakovosti šole in del učiteljeve profesionalne samopodobe. Predvsem je pomembno, okrepani zavest, da je vključevanje staršev v vzgojno-izobraževalni proces šole sestavni del učiteljevega strokovnega dela in strokovnega dela celotnega osebja šole. Ustrezno znanje s tega področja pa naj si učitelj pridobiva preko nadaljnega strokovnega izpopolnjevanja in izobraževanja (npr. strokovni seminarji, supervizija). Predvsem pa je pomembno, da imajo možnost o svoji komunikaciji in težavah, ki nastanejo v odnosu s starši, spregovoriti in da so v tem slišani ter deležni ustrezne strokovne pomoči.

Na splošno pa lahko rečemo, da je eden izmed osnovnih ciljev šole naravnost na partnersko sodelovanje med šolo in starši; to pomeni, da so vloge znotraj vzgojno-izobraževalnega procesa dopolnjujoče in usmerjene v skupni cilj, ki pomeni pomoč učencu. Za doseg tovrstnega rezultata je potrebno, da šola (učitelji) v starših vzbudi občutek zaupanja, varnosti, upoštevanja individualnosti in iskanja ustreznih načinov sodelovanja, v katerih se bodo starši lahko aktivno vključili v vzgojno-izobraževalni proces učenca. Na ta način bodo starši dobili občutek, da so enakovredni udeleženci v vzgojno-izobraževalnem procesu šole, saj se bodo počutili sprejete, vključene in odgovorne za spremljanje svojih otrok.

LITERATURA

- Ballen J. in Moles, O. (1994). *School-family partnerships. Strong Families, Strong Schools*. Washington, D. C.: U. S. Department of Education.
- Bradshaw, J. (1996). *Bradshaw on: The Family*. Deerfield Beach, Florida: Health Communications.
- Chavkin, N. F. (1993). *Families and schools in a pluralistic society*. Albany: State University of New York Press.
- Cvetek, R. in Erzar T., (2006). *Kakovostna šola prihodnosti: Zbornik predavanj in priročnik*. Maribor: Zavod Antona Martina Slomška.
- Deslandes, R. in Bertrand R. (2005). Motivation of Parent Involvement in Secondary-Level Schooling. *The Journal of Educational Research*, 98 (3), 164–175.

- Dornbusch, S. M. in Ritter, P. L. (1988). Parents of high school students: A neglected resource. *Educational Horizons*, 66 (2), 75–77.
- Eccles, J. S. in Harold, R. D. (1993). Parent-school involvement during the early adolescent years. *Teachers College Record*, 94, 568–587.
- Epstein, J. L. (1989). Family structures and student motivation: A developmental perspective. V C. Ames in R. Ames (ur.), *Research on motivation in education: Vol. 3, Goals and cognitions* (str. 259-295). New York: Academic Press.
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Salinas, K., Simon, B., Van Voorhis, F. in Jansorn, N. (2002). *School, family and community partnerships: Your handbook for action* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwing Press.
- Gisbers, N. C. in Henderson, P. (2006). *Developing and managing your school guidance and counseling program* (4 ed.). Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Bergamo, M. (2008). *Cooperative Learning: a good Practice to make Cooperation between Teacher and Parents effective*. Venue pre – conference workshop: Via 6. Ferari.1 . Turin- Italia.
- Henderson, A. in Berla, N. (1994). *A new generation of evidence: The family is critical to student achievement*. Washington, DC: National Committee for Citizens in Education.
- Henderson, A. in Mapp, K. (2002). *A new wave of evidence: The impact of school, family and community connections on student achievement*. Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory.
- Henderson, A., Mapp, K., Johnson, V. in Davies, D. (2007). *Beyond the bake sale: The essential guide to family-school partnerships*. New York: New Press.
- Hiatt Michael, D. (Ed). (2001). *Promising practices for family involvement in school*. Greenwich, CT: Information Age Publishing, Inc.
- Hobbs, N., Dokecki, P. R., Hoover Dempsey, K. V., Moroney, R. M., Shayne, M. W. in Weeks, K. A. (1984). *Strengthening families: Strategies for child care and parent education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Jacobson, L. (2003). NYC puts 1,200 new parent liaisons in schools. *Education Week*, 23 (3), 5.
- Kontoniemi, M. (2007). *Parent – Teacher Trust and the Cooperation during the pre-school year. The 17th EECERA Annual conference*. University of Tartu, Estonia.
- Kopas Vukašinić, E. (2005). Osuječenje kreativnosti u likovnum izrazu mprvaka, Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, br. 2 (82–98). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Kopas Vukašinić, E. in Lazarević, E. (2007). Cooperation between school and parents of SLI children. *Internationale Journal about Parents in Education*, 1 (0), 151–155.
- Lawrence Lightfoot, S. (1987). *Worlds apart: relationships between families and schools*. New York: Basic Books.

- Reyes, P., Scribner, J. D. in Paredes Scribner, A. (Eds.). (1999). *Lessons from high-performing Hispanic schools: Creating learning communities. Critical issues in educational leadership series*. Williston, VT: Teachers College Press. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 440 794).
- Ritter, P. L., Mont Reynaud, R. in Dornbusch, S. M. (1993). Minority parents and their youth: Concern, encouragement, and support for school achievement. In N. Chavkin (Ed.), *Families and schools in a pluralistic society* (str. 107–119). Albany, NY: State University of New York Press.
- Sar, B. K. in Wulff, D. P. (2003). Family Builders Approach: Enhancing the Well-Being of Children through Family-School Partnerships. *Children & Schools*, 25 (4), 241–251.
- Shartrand, A. M., Weiss, H. B., Kreider, H. M. in Lopez, M. (1997). *New skills for new schools: Preparing teachers in family involvement*. Cambridge: Harvard Graduate School of Education, Harvard Family Research Project.
- Šteh, B. (2008). Učitelji in starši v očeh drug drugega pri medsebojnem "sodelovanju". *Sodobna pedagogika*, (5), 30–50.

Elektronski naslov: nejci.kovac@gmail.com

Založniški odbor je prispevek prejel 5. 1. 2009.

Recenzentski postopek je bil zaključen 24. 3. 2009.